Wilfred Burchett

Genèvekonferensen 1954

Introduktion

Nedan återges kapitel 3 (s. 23-44) ur boken *The China Cambodia Vietnam Triangle* (1981).

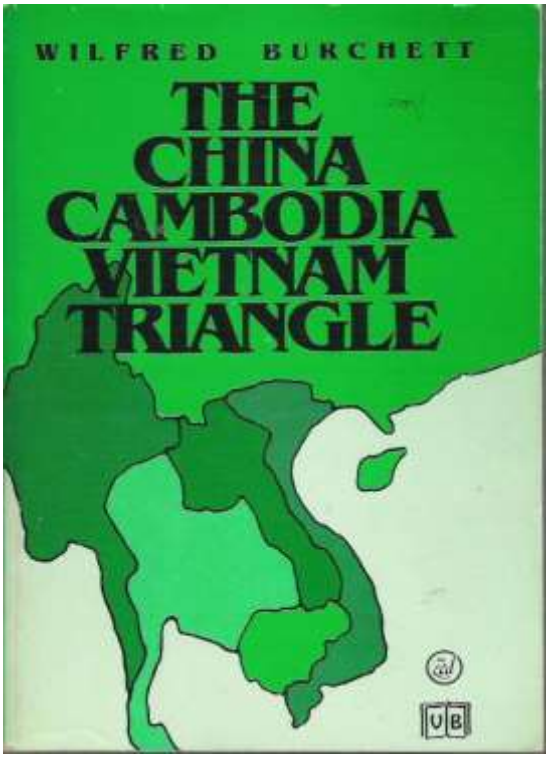

Den australienske kommunistiske journalisten och författaren Wilfred Burchett (1911–1983) var hela sitt liv intresserad av antikolonial befrielsekamp och kommunistiska rörelser främst i Asien (skrev bl a om Koreakriget), men även Afrika. Han verkade också i Sovjetunionen och Kina – intressant i sammanhanget är att han tidigt tog ställning för Kina i den sino-sovjetiska konflikten.

Men här är vi främst intresserad av hans engagemang i Vietnam och resten av Indokina, från 1962 och framåt, efter att upproret mot den USA-stödda Saigon-regimen börjat ta fart. Detta kom att spela en central roll för honom ända till hans död 1983. Han skrev hundratals artiklar och över tio böcker om detta (hans första bok om Nordvietnam kom 1957).[*]

Det som återges nedan är ett utdrag ur Burchetts sista bok, *The China Cambodia Vietnam Triangle* (1981), som främst handlar om de krig som 1975 uppstod mellan Vietnam å ena sidan och Pol Pots Kampuchea och Kina å den andra.

Utdraget handlar dock inte om detta, utan om Genèvekonferensen 1954, som avslutade ”Det första Indokina-kriget” och ledde till att Vietnam delades itu, med en Frankrike-stödd regim i söder (Saigon), där snart USA tog över Frankrikes roll. F ö är konferensen väl dokumenterad i memoarer, rapporter m m avgivna av konferensdeltagare, i redogörelser av närvarande journalister, i historiska arbeten osv.

---

[*] Se (engelskspråkiga Wikipedia) Wilfred Burchett: Works för en sammanställning av hans böcker. På svenska finns bl a Vändpunkt i Kina (1952), *Det andra Indokinakriget: Laos och Kambodja* (1971), *Vietnam visar vägen* (1974) *Arbete och liv i Kina* (1976), samt Saigon är befriat (1977).

Burchetts redogörelse är särskilt intressant därför att den officiella kommunistiska ståndpunkten länge var att de sovjetiska, kinesiska och vietnamesiska representanterna under denna konferens verkade i samförstånd och att det inte rådde några viktigare meningsskiljaktigheter dem emellan. Men detta är inte sant, för faktum är att både ryssarna och i synnerhet kineserna (ledda av Zhou En-lai) hade egna intressen att bevaka och därför utövade påtryckningar mot vietnameserna för att dessa skulle gå med på viktiga eftergifter gentemot de imperialistiska makterna. Att så var fallet framgår även av icke-kommunistiska källor.

Den kommunistiska sidan höll dock tyst om detta – man försökte upprätthålla illusionen om kommunistisk samsyn.[**] I bokutdraget nedan erkänner Burchett (som bevakade konferensen från dag 1) att han själv hade accepterat den officiella kommunistiska linjen. Han skriver: ”jag och andra journalister med nära relationer till de socialistiska delegationerna hade ingen aning om att de kinesiska och sovjetiska delegationerna inte stod helt bakom vietnameserna”.

Men den kommunistiska myten, som icke-kommunistiska iakttagare tidigt genomskådade, sprack när konflikten mellan Kina och Vietnam kulminerade 1979 och då vietnameserna i bl a en ”vitbok” (*The Truth about Vietnam-China Relations over the Last Thirty Years*) och flera artiklar och intervjuer klargjorde att man hade utsatts för hårda påtryckningar under konferensen. Detta skakade om Burchett (och många andra), som hade accepterat den officiella linjen som sanningen.

Nedan använder sig inte Burchett direkt av den vietnamesiska vitboken, utan utnyttjar främst ett arbete av en fransk historiker, men också intervjuer, bl a med en person som var medhjälpare till vietnamesiska utrikesministern Pham Van Dong under Genève-konferensen. På så sätt kompletterar Burchett andra redogörelser för denna historia.

/ Martin F

När historiker pekar på det största hindret för den kambodjanska revolutionen måste de peka på konsekvenserna av Genèvekonferensen om Indokina 1954 och i synnerhet på den roll som Kina spelade vid den konferensen. Pol Pot och hans fraktion har ingen anledning att bestrida detta, eftersom de själva inte spelade någon roll i nederlaget för fransmännen. Men de khmeriska motståndskämparna som hade deltagit i denna kamp berövades i Genève sin del av frukterna av de tre indokinesiska folkens gemensamma seger över den franska kolonialismen.

Indokina-delen av Genèvekonferensen (som hade inletts med misslyckade diskussioner om Korea) inleddes den 8 maj 1954. Demokratiska republiken Vietnams delegation leddes av utrikesminister Pham Van Dong. Dagen innan hade han fått ett fantastiskt förhandlingsvapen i form av segern för general Vo Nguyen Giap, hans nära vapendragare, över eliten av den franska expeditionsstyrkan i det historiska slaget vid Dien Bien Phu.[1]

Vid det första mötet tog Pham Van Dong upp frågan om representation för Khmer Issarak och Lao Itsala. Det var ju trots allt en konferens för att avsluta kriget i Indokina! Frankrike var en av de krigförande parterna; motparten representerades av motståndsstyrkorna i Vietnam, Kambodja och Laos. Redan närvarande var delegater från Frankrikes protektorat: ”kejsaren” Bao Dai av Vietnam, kung Sihanouk av Kambodja och kung Savang Vatthana av Laos.

[**] I exempelvis den officiella vietnamesiska Vietnams Arbetarpartis historia 1930-70 sägs ingenting om dessa motsättningar, se slutet av kapitlet ”Kampen för att försvara det nationella oberoendet…” (s. 25). Men i 1986 års nya upplaga tar man upp saken – i versionen på marxistarkivet citeras detta i en tillagd not.

[1] Omfattningen och tidpunkten för segern i Dien Bien Phu, som beseglade ödet för alla franska trupper i den avgörande norra delen av Vietnam, var det högsta uttrycket för Ho Chi Minhs doktrin att det enda kriteriet för att mäta militär aktivitet är dess politiska effekt. [Se: Jules Roy: Det gröna infernot - Slaget om Dien Bien Phu]

Frankrikes utrikesminister Georges Bidault protesterade kraftigt mot Khmer Issaraks och Lao Itsalas närvaro och hånade dem som ”icke-existerande spöken”.

Detta var en olycklig formulering som Bidault hade använt tidigare, i en referens till Pham Van Dong under en debatt i FN några månader tidigare. Den senare förlorade ingen tid med att påminna Bidault om detta:

> Men nu är jag här för att diskutera med er. Pathet Lao[2] och Khmer Issarak kämpar som vietnameserna kämpar. De är inga spöken. Det finns de som på denna konferens uppträder och talar, och bland dem finns skuggor av verkliga spöken, som inte representerar verkligheten. De representerar ett förflutet som är borta för alltid, men som precis som ni vill klamra sig fast vid sina illusioner. Det är de som är de verkliga spökena.

Det var en talande poäng, desto mer eftersom hela den franska delegationen hade klätt sig i svart för att sörja nederlaget i Dien Bien Phu. Bidault och hans kollegor betonade därmed omedvetet för världen dimensionerna av detta nederlag och det faktum att det var en historisk händelse, vars betydelse skulle kännas långt utanför Genèves och Indokinas gränser. Frågan om ”spöken” hamnade på förstasidorna i den franska pressen dagen därpå.

Vid alla de första sessionerna återkom Pham Van Dong gång på gång till frågan om Khmer Issaraks och Pathet Laos representation. Han var ensam om sin åsikt. Medan Bidault kunde räkna med starkt stöd från väst (Storbritannien och USA) var Pham Van Dong isolerad i frågan om representation, liksom i andra avgörande frågor. Det socialistiska lägret representerades av Sovjetunionens utrikesminister Vjatjeslav Molotov och Kinas premiärminister och utrikesminister Zhou Enlai. Molotov var främst upptagen med sin roll som konferensens medordförande, tillsammans med sin motpart, Sir Anthony Eden. Och Zhou Enlai hade redan under konferensens Korea-del gjort klart att ”asiatiska problem ska lösas av asiater, precis som europeiska problem löses av européer”.[3]

Delegationerna från Khmer Issarak och Pathet Lao befann sig i Genève, men i hög grad som ”objudna gäster”. Deras närvaro var en väl bevarad hemlighet och den enda delegation de hade kontakt med var den från Demokratiska republiken Vietnam (DRV). Zhou Enlai övertygade till slut Pham Van Dong att inta en ”realistisk” och ”pragmatisk” hållning och att inte ta upp frågan om deras konferensrepresentation vid plenarsammanträdena, så att den kunde begravas i en kommission.

Debatten fortsatte, hårdare än någonsin, om omgrupperingsområden och de demarkationslinjer som skulle avgränsa dem. DRV-delegationen kämpade mycket hårt för ett omgrupperingsområde för Khmer Issarak, men fick inget stöd från Zhou Enlai i denna fråga av det enkla skälet att Kina inte hade någon gemensam gräns med Kambodja. Senare blev det klart att medan vietnameserna kämpade för att rädda revolutionerna i Kambodja och Laos och säkra de revolutionära krafterna i varje land en rättvis belöning för deras gemensamma seger, var Kina endast intresserat av att upprätta buffertzoner för att garantera säkerheten längs sina egna gränser.

Därför stödde Zhou Enlai inrättandet av en omgrupperingszon för Pathet Lao, men den måste utformas på ett sätt som tjänade Kinas säkerhetsintressen snarare än den laotiska revolutionens intressen. Den stora diskussionen handlade om huruvida Laos skulle delas upp längs longitud eller latitud. Pathet Laos starkaste motståndsbaser fanns i mitten och söder, särskilt i provinserna Attapeu, Saravane och på Bolovensplatån. Kinas intressen tjänades av att skapa en buffertzon som omfattade Phong Saly, en glesbefolkad provins i den yttersta norra delen som hade en gemensam gräns med Kina. Återigen kämpade Pham Van Dong en ensam kamp

[2] Lao Itsala och Pathet Lao är utbytbara termer.
[3] Ronning, Chester, *A Memoir of Chinese Revolution*, s. 222. New York: Pantheon Books, 1974.

mot väst, som var enat mot honom, och med Zhou Enlai på deras sida. Isolerad och tvingad att förhandla på uppdrag av de kambodjanska och laotiska motståndsrörelserna var han tvungen att göra eftergifter som vare sig var motiverade av maktförhållandena eller av situationen på slagfältet, utan motiverades av kinesiska intressen och den allmänna anda av ”avspänning” och ”fredlig samexistens” som vid den tiden rådde i det europeiska socialistlägret. Därför tvingades de laotiska revolutionära styrkorna att dra sig tillbaka från sina starka positioner i tio av Laos provinser och omgruppera sig i de två nordligaste provinserna Phong Saly och Sam Neua. Zhou Enlai påpekade att detta skulle ge Nordvietnam en gemensam gräns med Laos och därmed en ”buffertzon”. Men det innebar att Pathet Lao måste överge sina viktigaste basområden och de människor som lojalt hade stött deras väpnade kamp i många år.

Åratal senare berättade en av Pham Van Dongs högsta medhjälpare vid konferensen för mig:

> För oss handlade det inte om buffertzoner. Det handlade om Laos som helhet, Laos’ enhet och självständighet, bevarandet av baser för att säkerställa den slutliga segern. Självständighet, enhet, suveränitet, territoriell integritet. Det var våra paroller. Vi gjorde allt vi kunde för att dessa principer skulle accepteras och vi övergav aldrig den ståndpunkten.
>
> Fiendens ståndpunkt var: ”Låt oss vara realistiska. Att nu hålla fast vid principer är inte realistiskt. Låt oss ta itu med konkreta frågor. Militära frågor – få striderna att upphöra, och ta itu med principerna senare.” De ville inte tala om det förflutna: ”Det kommer bara att förgifta atmosfären. Låt oss bara ta itu med nutiden.” Tyvärr hade vi allierade som i ”realismens” och ”pragmatismens” namn också rådde oss att inte ”förgifta atmosfären” utan att ge efter.

Jag bevakade Genèvekonferensen från första till sista dagen, och jag och andra journalister med nära relationer till de socialistiska delegationerna hade ingen aning om att de kinesiska och sovjetiska delegationerna inte stod helt bakom vietnameserna. Under många år efter konferensen fortsatte vietnamesiska ledare lojalt att säga: ”Resultaten nåddes efter diskussioner och ömsesidiga överenskommelser.” Det var visserligen sant, men det var inte ens hälften av sanningen.

När konferensen kom till frågan om att fastställa en demarkationslinje bakom vilken de franska trupperna skulle dra sig tillbaka söderut och Vietminh-trupperna skulle dra sig tillbaka norrut, föreslog Pham Van Dong en linje längs 13:e breddgraden. Med tanke på den katastrofala situationen för de franska styrkorna efter nederlaget vid Dien Bien Phu och det faktum att resten av deras elitstyrkor var omringade i Röda flodens delta och andra sektorer i norr, var detta inget orimligt förslag. Det skulle ha gett Vietminh en hundra kilometer lång gräns mot Kambodja och kompenserat dem för att de inte fått en omgrupperingszon för Khmer Issarak-styrkorna. Men i ”realismens” och ”pragmatismens” namn tvingades Pham Van Dong gradvis flytta sin linje norrut förbi den 14:e breddgraden (vilket fortfarande skulle ha gett Vietminh en liten gräns mot Kambodja) och förbi den 15:e till den 16:e, där han intog en stark position.

Två gånger tidigare i Vietnams historia hade 16:e breddgraden varit en tillfällig skiljelinje. Efter andra världskriget, när kinesiska Guomindang-trupper hade gått in från norr och brittiska trupper från söder (uppenbarligen för att samla ihop resten av den japanska ockupationsarmén och transportera dem tillbaka till Japan), gick demarkationslinjen mellan de två styrkorna längs 16:e breddgraden och genom södra utkanten av Danang. När landet delades mellan Trinh- och Nguyen-dynastierna på 1600-talet delades det också längs 16:e breddgraden. Det fanns både geografiska och historiska skäl som gjorde 16:e breddgraden till en logisk demarkationslinje – om det nu måste finnas en.

Men fransmännen krävde en linje längs 17:e breddgraden. Efter ett privat möte mellan den nye franske premiärministern och utrikesministern Pierre Mendès-France och Zhou Enlai stödde den senare den franska ståndpunkten.[4]

Frågan om 17:e eller 16:e breddgraden var av avgörande strategisk betydelse. Mellan dessa två breddgrader går huvudväg 9, som förbinder Laos med den vietnamesiska kusten. Fransmännen ville behålla huvudväg 9 för att behålla kontrollen över Laos. Pham Van Dong ville ha den för att kunna fortsätta Vietminhs stöd till Pathet Lao. Pham Van Dongs assistent, som senare informerade mig om vad som egentligen hände i Genève, kommenterade:

> Fransmännen gjorde allt för att få denna väg. Det var vid mötet i Bern mellan Chou och Mendès-France som kineserna gav efter. Innan detta möte, och bakom våra ryggar, hade de redan utarbetat ett avtalsutkast, som slutgiltigt fastställdes i Bern. Vi stod inför ett fullbordat faktum, men i en fråga vägrade vi att ge efter. Zhou Enlai rådde oss att placera Hanoi och Haiphong, samt huvudväg 5 som förbinder dem, under gemensam fransk-vietnamesisk kontroll! Det passade kineserna eftersom området norr om linjen Hanoi-Haiphong fortfarande skulle utgöra en betydande buffertzon för att skydda Kinas södra gräns. Vi avvisade detta, liksom ett senare franskt försök att flytta gränslinjen upp till 18:e breddgraden.
>
> I efterhand insåg vi att kineserna gjorde allt de kunde – på vår bekostnad – för att vinna över den nya franska regeringen till sin sida. Deras relationer med USA var fortfarande dåliga och de behövde en västlig vän.

Den andra stora frågan i samband med fastställandet av demarkationslinjen var tidpunkten för valen. Alla deltagare var i princip överens om att val skulle hållas efter separationen av de stridande styrkorna. Pham Van Dong ville att valen i Vietnam skulle hållas så snart som möjligt. Fransmännen ville att de skulle skjutas upp så länge som möjligt, precis som de ville att demarkationslinjen skulle dras så långt norrut som möjligt. Kineserna stödde fransmännen i både tid och rum.

Zhou Enlai gjorde det helt klart för fransmännen att Kina framför allt var i Genève för att skydda sina egna intressen och inte de revolutionära styrkornas i Indokina. Detta framgår tydligt i en bok om Genèvekonferensen, baserad på hittills opublicerade dokument från konferensen, av den franske historikern och Asienexperten François Joyaux. Han hänvisar till ett möte mellan Zhou Enlai och Anthony Eden i Genève dagen innan det brittiska utrikesministeriet tillkännagav att de diplomatiska förbindelserna mellan de två länderna skulle uppgraderas till ambassadörsnivå.

> Den kinesiska delegationens chef hade i själva verket kommit för att informera Eden om att han trodde att han ”kunde övertala Vietminh att dra sig tillbaka från Laos och Kambodja”. Kina hade därmed tagit ett enormt steg framåt mot de kambodjanska, laotiska, brittiska och franska positionerna. Det innebar ett underförstått erkännande av, i motsats till vad Vietminh alltid hade hävdat, att Vietminh verkligen var en inkräktare i dessa två stater. Det innebar också ett erkännande av att fallen Laos och Kambodja inte var identiska med fallet Vietnam. Vidare sade Zhou Enlai att han

[4] Premiärminister Joseph Laniels och utrikesminister Georges Bidaults regering föll den 6 juni 1954 efter en negativ omröstning i nationalförsamlingen om deras hantering av Indokinafrågan. En ny regering bildades den 17 juni med Pierre Mendès-France i spetsen. Han lovade att säkra ett eldupphör i Indokina senast den 20 juli, annars skulle han avgå. Fastställandet av en tidsfrist för när eldupphöret skulle vara uppnått eller konferensen avbruten användes som ett ytterligare medel för att pressa Pham Van Dong att göra eftergifter för att kunna hålla tidsfristen. Mötet mellan Zhou Enlai och Mendès-France ägde rum på den franska ambassaden i Bern på eftermiddagen den 23 juni. Enligt högt uppsatta vietnamesiska källor var det där som utkastet till avtalet utarbetades utan samråd med den vietnamesiska delegationen. Zhou Enlai lämnade Genève dagen därpå för New Delhi, Rangoon och Peking, och återvände till Genève den 12 juli. Hans resa inkluderade ett möte med Ho Chi Minh vid den kinesisk-vietnamesiska gränsen den 5 juli.

> var beredd att erkänna legitimiteten hos de kungliga regeringarna i Laos och Kambodja så snart han fick garantier för att inga amerikanska baser skulle upprättas i dessa länder.[5]

Kina hade verkligen beslutat att vända ryggen åt den nationella befrielsekampen i Laos och Kambodja och i stället ställa sig in hos de brittiska och franska regeringarna. Eden spred naturligtvis snabbt detta budskap. På eftermiddagen samma dag som Zhou Enlai träffade Anthony Eden (16 juni) krävde delegationerna från Kambodja och Laos med kraft att Vietminhs trupper skulle ”dra sig tillbaka helt” från deras territorier. Zhou Enlai lade sedan fram ett sexpunktsförslag som krävde att fientligheterna i Laos och Kambodja skulle upphöra samtidigt som i Vietnam. Det föreslog också att företrädarna för de ”krigförande parterna” (vilket innebar Vietminh och Frankrike och ignorerade Khmer Issarak och Pathet Lao) skulle förhandla i Genève om ett slut på fientligheterna och att ”separata förhandlingar skulle avgöra vilka kategorier och mängder av vapen som var nödvändiga för självförsvar och som kunde införas i dessa länder”. Joyaux noterar att Kina hade gjort betydande eftergifter eftersom detta innebar:

> Beväpning av regeringsstyrkor som redan kämpade mot Pathet Lao- och Khmer Issarak-gerillan och som i framtiden skulle kunna tvingas slå tillbaka nya Vietminh-aktiviteter utanför Vietnams gränser.[6]

I praktiken innebar detta att Zhou Enlai medvetet bidrog till att bryta den revolutionära solidariteten mellan de tre folken i Indokina och hjälpte till att skapa förutsättningar för likvideringen av Pathet Lao och Khmer Issarak, eftersom det skulle införas ett totalförbud mot ny militär personal och vapen av alla slag, utom de som var nödvändiga för ”självförsvar” av Frankrikes klientstater. Joyaux konstaterar att Pham Van Dong ”med envishet och stelhet” höll fast vid sin ståndpunkt till försvar för Pathet Lao och Khmer Issarak:

---

[5] Joyaux, Francois, *La Chine et Le Règlement du premier Conflit d'Indochine*, Genève 1954, s. 227. Paris: Publication de la Sorbonne, 1979.
[6] Ibid., s. 228-9.

> Fakta talar för att man måste erkänna befrielserörelserna i dessa två länder och tillbakavisa de tendentiösa påståenden som görs av dem som vill förklara dem med yttre influenser. Vietminh-delegationen hyllar med sympati och respekt dessa befrielserörelser, som är ett resultat av ett brutalt förtryck och som har uppstått ur djupet av folket och som omöjligt kan skapas artificiellt från utlandet.[7]

Joyaux kommenterar torrt: ”Det var en så livlig intervention att man i sammanhanget mycket väl kunde fråga sig vem den egentligen var avsedd för?”[8] Zhou Enlai förstod utan tvekan, men det hindrade honom inte. Följande dag sa han till den diskrediterade Bidault att

> vietnamesiska frivilliga har verkligen gått in på laotiskt och kambodjanskt territorium för militära operationer. De flesta av dem är inte längre där, men de som är kvar måste dra sig tillbaka.[9]

När det gäller det berömda mötet i Bern berättar Joyaux att en av överraskningarna var att Zhou Enlai i sitt inledningsanförande sa att han ”uppmanade Vietminh att försonas inte bara med Frankrike utan också med Bao Dais Vietnam”.[10] Joyaux beskriver detta som en ”förvånansvärd ny kommentar”. Han ger sedan en sammanfattning av de rapporter om mötet som Mendès-France dagen därefter skickade till de franska ambassaderna i London och Washington.

> Han lyfte fram fem viktiga punkter. För det första hade Kina inte begärt minsta ersättning för de eftergifter man gjort i fråga om Laos och Kambodja. För det andra hade Zhou Enlai inte bara bekräftat att han fortfarande ansåg att militära diskussioner måste ha företräde framför politiska, utan – och detta var av avgörande betydelse – för första gången hade han förklarat att den politiska uppgörelsen kunde sträcka sig över en relativt lång period efter den militära uppgörelsen. För det tredje instämde den kinesiske delegationschefen i att förhandlingarna om omgrupperingen i Vietnam måste påskyndas – Zhou Enlai talade om en period på cirka tre veckor – vilket tyder på att Vietminh också ville se snabba resultat. För det fjärde hade Kina inte tagit upp frågan om erkännande av Frankrike eller Taiwan eller Förenta nationerna. Vi [den franska regeringen – W.B.] skyndade oss att informera Taipei om detta. Slutligen hade Zhou Enlai inte försökt få några särskilda förmåner av den nya franska regeringen. Kort sagt hade den kinesiske utrikesministern inte på något sätt försökt utnyttja de politiska svårigheter som Frankrike genomgår.[11]

När det gäller de tre första punkterna var den kinesiska ståndpunkten diametralt motsatt den som vietnameserna och deras khmer- och laotiska vapendragare intog. De berövades möjligheten att utnyttja sina starka positioner på slagfältet för att uppnå gynnsamma politiska uppgörelser. En påskyndning av omgrupperingsförfarandena gynnade fransmännen, eftersom det gjorde det möjligt för dem att dra tillbaka sina styrkor från ohållbara positioner. Att dra ut på den politiska uppgörelsen – att skjuta upp valet för att återförena landet så länge som möjligt – låg också i fransmännens intresse. Detsamma gällde insisterandet på vapenvilor, vilket innebar att en militär uppgörelse kunde nås innan fransmännen blev bundna till specifika politiska mål utan att ha de nödvändiga medlen för att uppnå dem.

Mendes-France hade lovat att avgå om han inte uppnådde en vapenvila före midnatt den 20 juli. Sista förhandlingsrundan var fastställd till klockan 21.00 den 20 juli. Journalisterna som väntade i konferenspresscentret kommer sannolikt aldrig att glömma den natten. Klockan närmade sig nio, men det kom inga nyheter från konferenssalen. Minuterna gick och blev till timmar. Whiskyn flödade i baren och klockan närmade sig midnatt. När klockan slog tolv

---

[7] Ibid., s. 229.
[8] Ibid.
[9] Ibid., s. 231.
[10] Den vietnamesiske kejsaren Bao Dai avgick 1945, men övertalades av fransmännen att komma tillbaka som statschef 1949. Han visade dock föga intresse för sitt ämbete och avsattes 1955 av sin premiärminister Ngo Dinh Diem och emigrerade till Frankrike. – *Red*
[11] Ibid., s. 240-1.

rusade flera amerikanska journalister till telefonkioskerna för att informera sina tidningar och byråer om att Mendès-France hade förlorat sitt spel och inte hade något annat val än att avgå nästa dag. Fler timmar gick. Det var för sent att hinna med de sista upplagorna av Londons dagstidningar. De flesta journalisterna gick därifrån, många övertygade om att ett utvidgat krig var att vänta i Indokina.

Vad var det som hände? Walter Bedell Smith, USA:s undersekreterare för utrikesfrågor, hade blivit kvar i Genève på uppdrag av sin närmaste chef, John Foster Dulles, för att göra sitt bästa för att förhindra en överenskommelse.[12] Bedell Smith hade vägrat delta i något av de sista stegen i arbetet, men insisterade på att alla viktiga dokument skulle lämnas till honom på hans hotell. Han intrigerade också med delegaterna från kungarikena Kambodja och Laos för att skapa så många sista minuten-hinder som möjligt. Vad det än kostade, förhindra ett avtal före midnatt den 20 juli! Kanske skulle Mendès-France i ett vredesutbrott kasta in handduken och avgå. Det var en förhoppning som återspeglades i rapporterna från många amerikanska journalister och kolumnister (särskilt bröderna Alsop) och som levde kvar i Bedell Smiths och Dulles tankar ända till sista stund.

Sent på eftermiddagen den 20 juli kastade Sam Sary, ”personlig delegat för Hans Majestät Kung Norodom Sihanouk”, in en potentiell sabotageanordning i förhandlingsmaskineriet. Eden, Molotov, Zhou Enlai och Mendès-France hade kommit överens om att de associerade staterna (Bao Dai-Vietnam och kungarikena Kambodja och Laos) inte fick ingå några militära allianser. Det fick inte heller upprättas några utländska militärbaser. Det enda undantaget från den senare bestämmelsen var Laos, där Frankrike fick behålla två militärbaser. Zhou Enlai – med erfarenheten av Kinas kostsamma konfrontation med USA i Korea fortfarande färsk i minnet – var särskilt angelägen om att blockera alla kryphål som USA senare skulle kunna utnyttja för att gå in i Indokina. Zhou Enlai och Mendès-France hade identiska intressen i denna fråga, liksom Pham Van Dong.

Men Frankrike hade hamnat i en fälla som det själv hade gillrat. I november 1953 hade landet beviljat Kambodja alla yttre tecken på självständighet. Sam Sary dök upp i sista minuten och hävdade att Kambodjas kungadöme, en självständig och suverän stat, inte kunde acceptera några begränsningar av sina möjligheter att ingå allianser med andra länder eller av sin rätt att tillåta ens USA att upprätta militärbaser på sitt territorium.

Det verkar ha varit ett eget initiativ av Sam Sary (som senare skulle delta i en komplott mot Sihanouk och alliera sig med den CIA-stödde Son Ngoc Thanh, Sihanouks bitteraste fiende). Chefen för den kambodjanska delegationen, Tep Phan, hade tidigare samma dag haft ett två timmar långt möte med Zhou Enlai och inte tagit upp något sådant problem. Sam Sarys bomb fungerade som ett knep för att vinna tid. Men vid ett möte klockan 2 på natten den 21 juli enades Eden, Mendès-France och Molotov – i Zhou Enlais frånvaro – om att införa en klausul i texten som sade att Kambodja skulle ha rätt att upprätta utländska militärbaser på sitt territorium ”i händelse av hot mot sin säkerhet”. (Detta var något som Sihanouk senare kämpade hårt mot.) I ”symmetrins intresse” insisterade Mendès-France på att samma bestämmelse skulle införas med avseende på Laos. Pham Van Dong fick först kännedom om dessa två nya åtgärder för att förstärka den potentiella inringningen av det som då hade blivit Nordvietnam vid konferensens avslutande session klockan 15.30 den 21 juli.[13]

---

[12] Utrikesminister Dulles hade lämnat konferensen i ilska en vecka efter att den inletts, efter att ha utmärkt sig genom att vägra ta Zhou Enlais utsträckta hand. Han var rasande över att han inte lyckats omvandla den koreanska delen av konferensen till en rekryteringsbas för ett internationaliserat krig i Indokina.

[13] Sihanouk kämpade hårt mot alla försök att dela upp sitt land genom att bevilja en separat omgrupperingszon för Khmer Issarak, liknande den som man kommit överens om för Pathet Lao i Laos. Det är så gott som säkert att Sam Sary inte agerade på uppdrag av Sihanouk utan på initiativ av USA (utan tvekan välfinansierat). Bedell

Hans korta tal vid avslutningssessionen speglade hans bitterhet över att behöva acceptera beslut som påtvingats honom av andra, både vänner och fiender. Journalister var inte närvarande vid denna (eller någon annan) session, men Joyaux sammanfattade vad som hade hänt:

> Pham Van Dong nöjde sig med en fras där han tackade de två medordförandena, men yttrade inte ett enda ord av tacksamhet till vare sig Sovjetunionen eller Kina. Kan denna tystnad tolkas på annat sätt än som ett tecken på Vietminhs missnöje med sina två allierade, som visserligen utgjorde ett starkt stöd under förhandlingarna, men ändå inte tvekade att begränsa Demokratiska republikens ambitioner när deras nationella intressen krävde det?[14]

På kvällen den 22 juli gick Pham Van Dong och andra medlemmar av DRV-delegationen på en middag som Zhou Enlai gav för att ”fira konferensens framgång”. De förväntade sig att det skulle bli en ”fest bland kamrater”. Till deras förvåning hade den sovjetiska delegationen inte bjudits in, men delegationerna från ”kejsaren” Bao Dal och kungarikena Laos och Kambodja var där. Zhou Enlai skålade först för kejsaren Bao Dai och sedan för monarkerna i Laos och Kambodja. Pham Van Dongs högste rådgivare (som jag citerat tidigare) berättade för mig:

> Vi kunde knappt tro våra ögon och öron. Senare såg vi saker och ting klarare. Kina ville ha Indokinas länder i sin ficka och hoppades att de tre monarkierna skulle behållas som tributstater. Himmelens kejsare som regerade över Mittens rike med sina vasallstater! Kina brydde sig inte det minsta om det sociala innehållet i dessa stater eller om revolutionära krafters öde. I efterhand var det som skulle hända senare med Röda khmererna i Kambodja och den kinesiska invasionen av Vietnam tydligt förutbestämt av Kinas agerande vid Genèvekonferensen och särskilt vid den avslutande middagen.

Zhou Enlai hade ordnat middagen så att de kambodjanska och laotiska delegationscheferna, Tep Phan och Phoui Sananikone, satt vid ett bord tillsammans med några av Zhou Enlais närmaste medarbetare. Vid bordet som leddes av Zhou Enlai satt Ngo Dinh Luyen (bror till Ngo Dinh Diem, som CIA nyligen hade installerat vid makten i Saigon) mellan Pham Van Dong och Ta Quang Buu, vice försvarsminister i DRV. Ngo Dinh Luyen och Ta Quang Buu hade studerat tillsammans i Frankrike och Zhou Enlai gjorde sitt bästa för att få dem att utbyta minnen från sin ungdom. Vid ett tillfälle föreslog han att Ngo Dinh Luyen skulle besöka Peking. När denne frågade i vilken egenskap, svarade Zhou Enlai: ”Varför inrättar du inte en legation i Peking?” När han märkte Pham Van Dongs förvånade reaktion, påpekade Zhou Enlai milt att det faktum att Pham Van Dong stod Kina närmare ideologiskt inte uteslöt att Saigon hade en diplomatisk representation i Peking. ”Ni är ju båda vietnameser, och är vi inte alla asiater?” Detta var ännu ett bittert piller som Pham Van Dong fick svälja i Genève. Anledningen till Zhou Enlais stöd för att skjuta upp de nationella valen för att återförena landet så långt som möjligt blev helt klar. Kina var mer intresserat av att utvidga sitt eget inflytande i Saigon än av att hjälpa Vietminh att uppnå politisk seger och återförening av landet.[15]

Smith och hans stab arbetade hårt för att köpa åtminstone en av delegaterna från Laos och Kambodja. (För Vietnam var detta inte nödvändigt eftersom premiärminister Ngo Dinh Diem var USA:s ”egen man” i Saigon, installerad under Genèvekonferensen.) Phoui Sananikone, den laotiska kungliga regeringens utrikesminister, ska ha fått en miljon dollar – insatta på ett schweiziskt konto – för att inte underteckna Genèveavtalet. Den andra delegaten, försvarsminister Kou Voravong, som undertecknade avtalet på Laos vägnar, mördades i Phoui Sananikonas hem i Vientiane kort efter att han hade framfört detta i nationalförsamlingen. Kou Voravong avslöjade också att den kungliga regeringens armé planerade att attackera Pathet Laos styrkor bakifrån när de flyttade in i sina omgrupperingsområden i provinserna Sam Neua och Phong Saly!

[14] Joyaux, *La Chine et Le Règlement du premier Conflit d'Indochine*, s. 295.

[15] Joyaux rapporterar (ibid., s. 297) att Ngo Dinh Luyen vidarebefordrade idén till sin bror, men den avvisades.

Chester Ronning, som hade varit ställföreträdande chef för den kanadensiska delegationen till konferensen i Korea och stannat kvar som observatör under Indokina-förhandlingarna, noterade att:

> Det var de eftergifter som Chou gjorde och de som han fick Ho Chi Minh att göra som hjälpte Mendès-France att nå överenskommelser om Vietnam, Laos och Kambodja. Trots general Giap segrar över de franska styrkorna i Vietnam gjorde Pham Van Dong den viktigaste eftergiften när han accepterade en tillfällig delning av Vietnam under en period av två år. Den eftergiften förhindrade i slutändan återföreningen.[16]

Den kanadensiske diplomaten hade nästan rätt. I själva verket var den största eftergiften som Ho Chi Minh och Pham Van Dong gjorde att de gick med på att *delta* i Genèvekonferensen. Deras styrkor befann sig i en segrande position. Tillsammans med Pathet Lao och Khmer Issarak kunde de ha satt stopp för den franska militära närvaron i hela Indokina. Men detta låg inte i linje med vad Kina ansåg vara sina intressen i området. Som Joyaux uttrycker det hade Kina ”en vision om ett mångfacetterat Indokina där Laos och Kambodja skulle utgöra en motvikt till den vietnamesiska världen”, en vision som ”efter vapenvilan blev en av de fasta punkterna i den kinesiska politiken i Indokina”.[17]

Joyaux, som har gjort ett mycket imponerande forskningsarbete, inte bara om det dagliga arbetet vid Genèvekonferensen utan också om dess efterverkningar, finner att den kinesiska hållningen i Genève var i linje med traditionell kinesisk politik, oavsett om det gällde kejsardömet, republiken eller socialismen. Den var helt främmande för alla tankar om proletär internationalism eller revolutionär solidaritet. Att dessa tankar helt saknades kom att kosta det vietnamesiska, laotiska och kambodjanska folket mycket dyrt. Joyaux skriver:

> Låt oss försöka svara på denna fråga. Var Kinas politik gentemot Indokina 1954 nära den traditionella imperiepolitiken i regionen?
>
> Bland de mest framträdande dragen hos den senare var Kinas permanenta önskan att bevara freden på sin södra flank genom att skapa en balans baserad på de olika rivaliteterna mellan regionens olika stater. En *pax sinica*[18] som skulle vara ett slags upphävande av de motstående krafterna. En politik som låg mycket nära den gamla ”söndra och härska”-strategin, som i sin mest elementära form nöjde sig med att motverka varje hegemoni som skulle störa jämvikten och tvinga fram direkt intervention. För detta ändamål ägnade imperiet ständig uppmärksamhet åt att bevara harmonin i sina relationer med de mäktigaste grannstaterna och att upprätthålla så många direkta relationer som möjligt med de svagare....
>
> Under Genèvekonferensen kontrollerade Kina Vietminhs ambitioner på minst tre punkter, på ett sätt som tydligt påminner om den klassiska politiken. För det första förslaget den 16 juni om att skilja Laos- och Kambodjafrågan från Vietnamfrågan, vilket omedelbart efter segern i Dien Bien Phu bidrog till att stärka prestige för de kungliga regeringarna i Vientiane och Phnom Penh och samtidigt krossade Vietminhs förhoppningar om att inrätta revolutionära regeringar som skulle ha varit lojala mot dem på västra och sydvästra flankerna. Samma sak gjordes den 23 juni i Bern, när han (Zhou Enlai) påpekade för Mendès-France att han skulle pressa Demokratiska republiken Vietnam till försoning med Bao Dai-regeringen i Vietnam, och sedan den 19 juli i Genève, när han föreslog en tvåårig uppskjutning av de vietnamesiska nationella valen, tydligt angav att Kina inte hade några invändningar mot att Vietminh undertrycktes i söder... Således skulle ett Indokina enat genom revolution, såsom det hade varit genom fransk kolonialisering, ge plats för ett mångfacetterat Indokina, symboliserat av Zhou Enlais sista middag.[19]

---

[16] Ronning, *A Memoir of Chinese Revolution*, s. 240-1.
[17] Joyaux, *La Chine et Le Règlement du premier Conflit d'Indochine*, s. 324.
[18] *Pax sinica* är latin för ”kinesisk fred” och syftar på de långvariga perioder av fred och stabilitet som tidigare rådde under kinesisk överhöghet. – *Red*
[19] Ibid., s. 357-8.

Dagen efter Genèvekonferensens slut tog Pham Van Dong emot en grupp journalister i trädgården till sin villa i Versoix, på sluttningarna ned mot Genèves vackra sjö Leman. En av de frågor vi ställde var om USA skulle lyckas, som deras talesmän redan skrytsamt hävdade, att förvandla Vietnam söder om 17:e breddgraden till ett nytt Korea söder om 38:e breddgraden och därmed göra den provisoriska militära demarkationslinjen till en permanent skiljelinje. Ett leende lyser upp hans allvarliga, stränga ansikte:

> Amerikanerna kom till Genève med sina planer och vi med våra. De hade först för avsikt att det inte skulle bli någon Genèvekonferens. Istället för ett eldupphör ville de ha ett utdraget krig med amerikansk intervention som i Korea. Men som ni har sett har vi ett eldupphör. Och ni kommer att få se att vi kommer att uppnå enighet i vårt land.

På rapporter om att USA pumpade in dollar för att göra Sydvietnam till ett ”paradis” så att folket inte skulle vilja ha enighet, svarade han stolt:

> Ett folk som så generöst har spillt sitt blod för enighet och självständighet kan inte köpas med amerikanska dollar. Ingen regering kan upprätthållas i Sydvietnam – inte ens med amerikanskt stöd – som öppet motsätter sig landets enhet. De viktigaste uppgifterna nu är att konsolidera norr för att säkra freden och enigheten i Vietnam genom fria val.[20]

Hans ansikte blev återigen dystert och med tårar i ögonen sade han långsamt: ”Jag vet inte hur vi ska förklara allt som har beslutats här för våra landsmän i söder.” Jag påminde honom om detta tjugosex år senare (i april 1980) och han svarade:

> Vi kunde ha uppnått mycket, mycket mer. Vi hade kommit överens med kineserna om allt i förväg. Men Zhou Enlai hade sitt hemliga möte med Mendès-France och allt förändrades. Om vi hade fortsatt kriget vid den tidpunkten skulle vi ha vunnit – vi hade allt att vinna. Man måste säga att kineserna spelade en extremt farlig roll under förhandlingarna och förrådde oss på ett ytterst ovärdigt sätt.

Det var en hyllning till deras diskretion, ansvarskänsla och solidaritet inom det socialistiska lägret – men också en kritik av deras bristande PR – att den vietnamesiska ledningen höll Kinas roll vid Genèvekonferensen hemlig för omvärlden. Trots att jag bevakade konferensen, var stationerad i Hanoi i flera år för att rapportera om genomförandet av de beslut som fattades och hade otaliga samtal med Ho Chi Minh, Pham Van Dong, Vo Nguyen Giap och andra, hade jag ingen aning om vad som pågick bakom kulisserna i Genève förrän efter det att Kina begick det ultimata sveket genom att invadera Vietnam!

Att Vietminh hade gjort betydande uppoffringar för att acceptera Genèveöverenskommelserna var uppenbart. Men det intryck de gav var att offren var frivilliga och gjordes i enlighet med den allmänna linjen om ”fredlig samexistens” som rådde i den socialistiska världen vid den tiden. Över ett kvarts sekel senare kommenterade Pham Van Dongs assistent, när han informerade mig om vad som verkligen hände i Genève:

> Vi lärde oss en viktig läxa av Kinas intriger. I diplomatiska förhandlingar är det avgörande att ha saker och ting i egna händer. Låt inte andra lägga sig i! Förhandla endast i vårt eget intresse. Det var därför vi vid Pariskonferensen – till kinesernas stora indignation – hade fast kontroll. Vi fortsatte kriget och var i stånd att sluta fred, eller åtminstone sätta oss i en vinnande position om det skulle bli en ny omgång på slagfältet.
>
> Allt som Kina och Nixon-Kissinger kom överens om i sina samtal i Peking syftade till att diktera villkoren för att dra fördel av våra segrar på slagfältet. Det kinesiska folket är våra vänner och kommer alltid att vara det. Men deras ledare utnyttjade vårt blod för sina egna intressen och använde vänskapen mellan Vietnam och Kina för sina egna expansionistiska mål.

[20] Burchett, Wilfred, *North of the 17th Parallel*, s. 102-3. Hanoi: Utgiven av författaren, 1955.

> På grund av sveket i Genève varade vår kamp ytterligare tjugo år, men våra militära, politiska och diplomatiska erfarenheter bevisade en sak: Man måste vara helt oberoende. Detta är en levande verklighet som berör vårt eget kött och blod.

Bortsett från andra aspekter av Genèvekonferensen var denna en monumental övning i hyckleri. Frankrike och dess allierade, som aldrig hade kallat området för något annat än ”Indokina”, kastade plötsligt upp händerna i skräck när de upptäckte att de nationella befrielsekämparna också betraktade det som ett enda slagfält och att den enda fiende de kämpade mot var de franska kolonialherrarna i ”Indokinas associerade stater”. Om detta inte var verkligheten, varför hölls då en Genèvekonferens om Indokina?

Ett av de mest motbjudande och hycklande uttalandena i detta avseende kom från Sir Anthony Eden, som representerade den makt som militärt och fysiskt hade återfört fransmännen till Indokina efter Andra världskriget. Följande är ett utdrag ur Edens tal vid Genèvekonferensen den 10 juni 1954, där han förkastade både Khmer Issaraks och Pathet Laos rätt att delta i konferensen och Vietminhs truppers rätt att strida på laotisk och kambodjansk mark.

> Dessa två länders folk skiljer sig i grunden från Vietnams folk genom ras, religion, språk och kultur. Vietminh-inkräktarna har inte bara passerat en politisk gräns. De har passerat gränsen som skiljer de två stora civilisationerna i Asien: Indiens och Kinas.[21]

Ett så tydligt exempel på ”en lag för de rika, en annan för de fattiga” i internationell diplomati skulle ha väckt pressens uppmärksamhet, om inte Eden i förväg hade vidtagit åtgärder för att täcka sina spår. Han avslöjar att han i början av konferensens Indokina-del, vid ett möte med den tillförordnade chefen för den amerikanska delegationen, Walter Bedell Smith, och den franske utrikesministern Georges Bidault, hade föreslagit:

> att vi skulle fortsätta våra samtal vid slutn sammanträden med begränsat antal ledamöter vid vilka endast de nio ledarna för delegationerna med högst två eller tre rådgivare vardera skulle närvara. *Inga uppgifter om dessa förhandlingar skulle lämnas pressen.* Förslaget godkändes, och nästa dag accepterades det också av Molotov och Zhou Enlai det... Det militära läget kunde kanske tvinga oss till eftergifter för kommunisterna i Vietnam, och de ville nu att dessa skulle gälla också för Laos och Kambodja. Detta måste vi till varje pris förhindra. Inbördeskriget i Vietnam å ena sidan och den direkta invasion som Vietminh igångsatt mot Laos och Kambodja å den andra kunde inte behandlas på samma sätt.[22]

Således delade västmakterna, med Kinas medvetna medverkan, upp Indokina, ja till och med avskaffade det, i Genève i hopp om att utrota de revolutionära krafterna i Laos och Kambodja och begränsa Vietminhs seger till området norr om 17:e breddgraden. Detta var en förebild för vad Kina skulle använda 1975, när man försökte avråda vietnameserna från att inleda en offensiv för att ena sitt land. När avskräckningen misslyckades och offensiven lyckades, stödde Kina Röda khmererna i deras meningslösa militära äventyr mot Vietnam och inrättade rivaliserande politiska organisationer i Laos, med hjälp av Meo-legosoldater som de hade ärvt från CIA, för att försöka störta Pathet Lao-regeringen i syfte att ”söndra och härska” i de tidigare staterna i Indokina.

---

[21] Ibid., s. 215-6.

[22] Eden, Anthony, *Fullbordad cirkel* (1960), s. 113, [I bokens kapitel om Genèvekonferensen (som finns på marxistarkivet, se lästipsen nedan) redogör Eden för förhandlingarna ur brittiskt synvinkel. Där framkommer tydligt att amerikanerna var mycket krigiska och helst ville att konferensen skulle misslyckas, men också att Molotov och Zhou Enlai var mycket resonabla och villiga att göra eftergifter. Däremot verkar Eden inte ha klart för sig att kineserna egentligen inte ville ha ett återförenat Vietnam och ännu mindre ett enat Indokina: Ur kinesisk synvinkel var ett Indokina uppsplittrat i mindre stater att föredra, eftersom det gav Kina större möjligheter att genomdriva sina intressen. Denna inriktning blev särskilt tydlig från 1973 och framåt, då vietnameserna besegrade Saigon-juntan, vilket följdes av krig mellan Vietnam och Pol Pots Kampuchea, som stöddes av kineserna.]

Genèveavtalet föreskrev att Vietminh-styrkorna skulle dra sig tillbaka från Kambodja. Detta innebar oundvikligen att huvuddelen av Khmer Issarak-styrkorna, som var oupplösligt sammanflätade med dem, också måste lämna landet. Hade de stannat kvar i Kambodja skulle de ha varit oerhört sårbara. Under de 300 dagar då Vietminh-styrkorna och kadrerna drog sig tillbaka norr om 17:e breddgraden och den franska expeditionsstyrkan söder om 17:e breddgraden, drog också den överväldigande majoriteten av Khmer Issarak-styrkorna och -kadrerna sig tillbaka till Nordvietnam.

Lästips

Anthony Eden: Genèvekonferensen (utdrag ur memoarerna *Fullbordad cirkel*)

Martin Fahlgren: Rötterna till konflikten mellan Kina och Vietnam

Marxistarkivet kommer senare publicera utdrag om bl a Genèvekonferensen ur den vietnamesiska vitboken *The Truth about Vietnam-China Relations over the Last Thirty Years* (1979).

På marxistarkivet finns även Wilfred Burchetts bok Saigon är befriat (1977) och ett par artiklar av honom i samlingen Konflikten mellan Kampuchea/Kina och Vietnam